

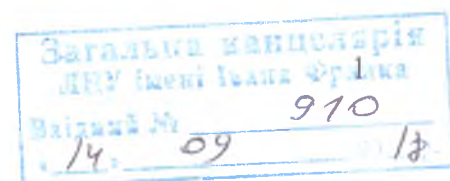
Спеціалізованій вченій раді Д 35.051.01
Львівського національного університету
імені Івана Франка

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію Гринькевич Ольги Степанівни
«Управління конкурентоспроможністю вищої освіти України
(методологія аналізу і системи моніторингу)», яка подана на здобуття
наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю
08.00.03 – економіка та управління національним господарством**

Актуальність теми дослідження

Науково-практичне обґрунтування пріоритетів модернізації суспільства, підвищення ефективності і конкурентоспроможності національної економіки, поліпшення якості життя населення України в контексті формування та використання людського капіталу в сучасних умовах є одним з найважливіших напрямів реалізації наукової думки. Це завдання особливо актуалізується в наш час такими причинами: по-перше, загальносвітовими тенденціями підвищення ролі людей, їхнього інтелекту, знань у економічному зростанні, забезпеченні конкурентоспроможності як окремих суб'єктів, так і країни в цілому; по-друге, прискоренням науково-технологічного прогресу, стрімким поширенням новітніх технологій у всіх сферах людської життєдіяльності, особливо у сфері виробництва і розповсюдження знань; по-третє, тривалим кризовим соціально-економічним станом нашої країни, що спричинив, зокрема, розвиток негативних тенденцій у відтворенні продуктивних сил людей, фіктивізацію людського капіталу, передусім у сфері освіти; по-четверте, перспективами євроінтеграції України й глобалізаційними процесами, що ведуть до посилення конкуренції й орієнтують розвиток загалом і освіти зокрема на кращі світові зразки.

Як підкреслює здобувач, «динамічні зміни у способах генерації та поширення знань змінюють інституційний ландшафт і конкурентне середовище національних систем вищої освіти (СВО) та її традиційних провайдерів – університетів, потребують від політиків і менеджерів вищої освіти інноваційних управлінських рішень, а відтак зумовлюють актуальність розроблення нових теоретичних концепцій і прикладних моделей аналізу і моніторингу в управлінні конкурентоспроможністю (КС) СВО» (с. 33). Більш того, в сучасному розвинутому суспільстві саме знання стають основними конкурентними перевагами і основними засобами виробництва!

Хоча дослідження економіки вищої освіти та пріоритетів модернізації суспільства в контексті підвищення конкурентоспроможності у вітчизняній науці мають багаті традиції й суттєві здобутки, однак рецензована дисертаційна робота презентує новий погляд на предмет і є безсумнівно важливим комплексним дослідженням, що піднімає проблематику економіки і управління вищою освітою на новий рівень пізнання.

Вказані обставини і визначають безперечну актуальність, наукову і соціальну значимість обраної Гринькевич О. С. теми та її дисертаційного дослідження загалом.

**Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій,
їх достовірність і новизна**

Наукові результати, що одержані Гринькевич О. С. і виносяться на захист, є достатньо обґрунтованими. Вони полягають у розробці теоретико-методологічних, науково-методичних і прикладних положень щодо управління конкурентоспроможністю системи вищої освіти країни, а саме її аналізу, побудови систем моніторингу, прогнозування й обґрунтування стратегічних напрямів підвищення.

Не викликає сумнівів і достовірність основних положень дисертації, цінність для науки і практики висновків і пропозицій, оскільки вони базуються на глибокому вивченні дисертанткою сучасних теоретико-методологічних і практичних проблем економічної теорії, економіки та управління національним господарством, економіки освіти, соціальної економіки та політики, грамотному використанні сучасних методів дослідження, включно з економетричними, великої та достовірної інформаційної бази.

Наукова новизна цієї роботи полягає в такому:

– вперше реалізовано системний підхід до вирішення проблеми підвищення ефективності управління КС вищої освіти, систематизовано комплекс глобальних, регіональних і національних цілей розвитку вищої освіти, що забезпечило обґрунтування критеріїв КС СВО країни і стратегічних пріоритетів її підвищення (с. 80-84);

– запропоновано авторську концептуальну модель аналізу в управлінні КС СВО (с. 107-110);

– сформульовано методологічні основи аналізу процесів інтернаціоналізації вищої освіти, які зосереджують увагу на визначенні інституційного середовища інтернаціоналізації вищої освіти як технологічної основи управління глобальною конкурентоспроможністю (с. 309-326);

– розроблено програмно-методологічні й організаційні засади системи моніторингу КС СВО України, реалізація якої дала змогу обґрунтувати стратегічні пріоритети підвищення КС СВО України з урахуванням особливостей розвитку регіональних СВО (с. 417-449);

– удосконалено методологічні основи аналізу інституційних моделей розвитку вищої освіти, які, на відміну від традиційних підходів, що акцентують увагу на компетентнісному вимірі вищої освіти, базуються на трьох вимірах – цінності знань, функціях вищої освіти та рівні взаємодії її провайдерів із зовнішнім середовищем (с. 57-60);

– розроблено методичний інструментарій і прикладні моделі управління якістю вищої освіти на основі міжнародних стандартів управління якістю (с. 137-144; с. 160-164);

– запропоновано класифікацію методичних підходів до аналізу економічної ефективності СВО країни, яка, передбачає оцінку прямих і непрямих втрат, пов'язаних із безробіттям випускників ЗВО, зайнятістю не за фахом, зовнішньою міграцією, недоотриманим ВВП унаслідок зазначених процесів (с. 215-217);

– удосконалено науково-методичні засади моніторингу кар'єри випускників в аналізі КС СВО України та механізм його реалізації в рамках здійснення проектів регіонального розвитку (с. 252-265);

– запропоновано класифікацію складових механізму держзамовлення на підготовку фахівців з позиції системного підходу, що забезпечує удосконалення механізму його формування за такими пріоритетами: 1) національна безпека; 2) стратегічні пріоритети розвитку економіки та суспільства; 3) перспективні потреби у фахівцях (с. 392-401);

– розвинуто наукові підходи до тлумачення сутності СВО країни (с. 64-68; с. 84); виявлено перспективні можливості і загрози розвитку вищої освіти України (с. 122-123);

– розвинуто методологічні підходи до аналізу економічної ефективності у вищій освіті, що дало змогу обґрунтувати напрями її підвищення за критеріями результативності, продуктивності та диверсифікації доходів (с. 209-215; с. 237-239);

– удосконалено інституційний підхід до прогнозування попиту на фахівців та їх пропозиції на ринку праці України, на підставі якого реалізовано два типи прогнозів – 1) демографічний з використанням лагових регресійних моделей взаємозв'язку показників народжуваності та вступу до ЗВО; 2) економіко-статистичний, що передбачає прогнозу оцінку попиту на фахівців на основі методів спеціальних обстежень роботодавців (с. 402-417).

Зміст дисертації, її завершеність та оформлення

Основним результатом наукового дослідження Гринькевич О. С. є розроблення науково-теоретичних засад, методологічних, методичних і практичних рекомендацій щодо управління конкурентоспроможністю системи вищої освіти країни в частині її аналізу, побудови систем моніторингу, прогнозування й обґрунтування стратегічних напрямів підвищення за напрямками, що впливають із мети роботи та поставлених для її досягнення завдань (с. 36-38).

Слід підкреслити, що негативні соціально-економічні явища, які відбуваються у сфері ВО в Україні, значною мірою є наслідками недостатнього теоретичного і організаційно-методологічного обґрунтування сучасних процесів функціонування та трансформації національних СВО. З огляду на це, важливим доробком автора вважаю подальший теоретико-методологічний розвиток засад управління конкурентоспроможністю вищої освіти, зокрема у трактуванні базових категорій, функцій та інституційних моделей розвитку (пп.1.1, 1.2), використанні міждисциплінарного підходу як методологічної основи управління конкурентоспроможністю вищої освіти (п. 1.3), розробці комплексної методології аналізу і моніторингу якості і соціальної відповідальності в управлінні конкурентоспроможністю вищої освіти (р. 2), інтегральній оцінці економічної ефективності в управлінні конкурентоспроможністю вищої освіти (р. 3), розробки інструментів управління конкурентоспроможністю національних систем вищої освіти (пп. 4.1, 4.2, 4.5) та обґрунтуванні стратегічних пріоритетів підвищення конкурентоспроможності системи вищої освіти України (п. 5.4).

Позитивно, що в дисертаційній роботі не просто обґрунтовується пріоритетне значення якості та соціальної відповідальності вищої освіти у системі підвищення її конкурентоспроможності. Автор зробила суттєвий крок вперед і запропонувала логіко-структурну схему аналізу якості СВО за такими

групами критеріїв: 1) задоволеність споживачів; 2) якість інституційного середовища; 3) якість результатів діяльності СВО; 4) якість постачальників. На підставі запропонованої схеми визначено комплекс показників – індикаторів аналізу якості СВО, які можна використати в обґрунтуванні напрямів підвищення конкурентоспроможності національної СВО України та її ЗВО (п. 2.1).

Вагоме теоретичне і практичне значення має проведений автором аналіз економічної ефективності вищої освіти в суспільно-економічному вимірі, що має об'єктивний і фундаментальний характер та впливає на формування людського капіталу (р. 3). Підтримую також позицію автора в тому, що необхідною умовою ефективної державної політики підвищення якості і соціальної відповідальності СВО є сприятливе інституційне середовище, яке розглядається як складна система формальних і неформальних інститутів, насамперед, правової бази, стандартів, національних і наднаціональних організацій, кожна з яких представляє інтереси певної спільноти (політичної, академічної, професійної, студентської) у забезпеченні якісної і соціально відповідальної вищої освіти. Використання потенціалу міжнародного інституційного середовища є визначальним чинником підвищення конкурентоспроможності СВО країни в умовах глобалізації (р. 3).

Важливі наукові результати викладено у розділі 4 «Інструменти управління конкурентоспроможністю вищої освіти в умовах глобалізації», де, на мою думку, особливу роль мають запропоновані довготермінові програми інтернаціоналізації, методичний інструментарій моніторингу цих процесів, аналіз позиції СВО України та її ЗВО у глобальному просторі вищої освіти. Дисертантка достовірно обґрунтовує виклики, пов'язані з розвитком міжнародної освітньої мобільності та транскордонної освіти, глибоко аналізує вплив на ці процеси соціокультурних, економічних та геополітичних чинників (р. 4).

Безумовно потужні, дуже важливі наукові результати представлено у розділі 5 «Розвиток систем моніторингу і прогнозування в державному управлінні конкурентоспроможністю вищої освіти України». Необхідно підтримати авторську позицію відносно того, що механізм державного замовлення потребує удосконалення, про що свідчить збереження суттєвих дисбалансів між обсягами і структурою підготовки фахівців та попитом на них на ринку праці. Автором обґрунтовано основні складові механізму державного замовлення на підготовку фахівців в Україні та напрями їх удосконалення, впровадження якого суттєво підвищить ефективність витрат державних коштів на ВО.

За результатами кожного розділу і загалом в кінці роботи автором зроблені ґрунтовні логічні висновки.

На мій погляд, дисертація Гринькевич О. С. є логічною, завершеною науковою працею, відповідає паспорту спеціальності 08.00.03 – економіка та управління національним господарством, оформлена відповідно до встановлених вимог.

Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в опублікованих роботах автора

Результати дисертаційного дослідження Гринькевич О. С. опубліковані у 65 наукових працях, серед яких: 2 одноосібні монографії; розділи у 4 колективних монографіях і 2 навчальних посібниках; 25 статей у наукових фахових виданнях України, з них 10 включені до міжнародних наукометричних баз даних, 5 – у зарубіжних виданнях; 24 публікації за результатами участі у науково-практичних конференціях; 3 додатково відображають наукові результати дисертації. Загальний обсяг публікацій, що належать автору, становить 69,34 д.а.

Дискусійні положення та зауваження

Високо оцінюючи дисертаційну роботу Гринькевич О. С., вважаю за необхідне висловити критичні зауваження, вказати на недоліки та дискусійні положення.

1. Найскладнішою і найважливішою проблемою цієї роботи, на нашу думку, є благородний намір вченого показати, що суспільство, яке забезпечує економічну ефективність, якість і соціальну відповідальність вищої освіти, набуває невластивих іншим суспільствам конкурентних переваг. Безумовно вітаючи таку позицію, все ж-таки не можу не зауважити, що поза увагою дисертантки залишилися такі важливі і складні процеси сучасності, як стрімке зростання продуктивності під впливом нових технологій і відповідне швидке скорочення робочих місць, в т.ч. у сфері виробництва і розповсюдження знань, у сфері професійної освіти. Гонитва систем ВО і навчальних закладів за КС і її формальними ознаками (розширення контингенту студентів) нерідко приводить до поширення явищ фіктивізації людського капіталу. За таких умов чимало підприємств, особливо у найдинамічніших сферах економіки (наприклад, ІТ), вже не висувають вимогу формальної ВО до кандидатів на роботу, а використовують корпоративні форми перевірки професійних компетенцій (дуже часто – здобутих працівниками самостійно у віртуальному просторі). Тобто ВО загалом втрачає своє багатовікове монопольне становище як джерело високої професійної кваліфікації. Отож перспективи КС ВО (навіть за виконання усіх запропонованих у дисертації заходів) не такі вже й однозначні, вони потребують вирішення архіскладних проблем, які виходять за межі цього дослідження і можуть бути об'єктом подальших наукових пошуків здобувачки.

2. Не можу погодитися з авторським трактуванням СВО країни «як сукупність неформальних (звичаїв, цінностей, способів мислення, поведінки тощо) і формальних (нормативно-правових актів, стандартів, освітніх провайдерів, стейкхолдерів тощо) інститутів, які забезпечують розуміння

визначальної ролі знань у самовдосконаленні, їх засвоєнні та генерації нових знань для реалізації цілей індивідуального і суспільного розвитку» (с. 455). На мою думку, СВО як сукупність інститутів забезпечує не просто розуміння ролі знань, а значно більше – продукування, формування, накопичення знань, нарощення людського й інтелектуального капіталу.

3. Погоджуючись з автором в тому, що якість вищої освіти є комплексною характеристикою, яка враховує існування різних ієрархічних та інституційних рівнів функціонування систем вищої освіти: ВО як сукупності набутих компетентностей особи; ВО як галузі освіти та суспільної життєдіяльності; ВО як результату діяльності освітніх провайдерів (с. 134), вважаю, однак, за доцільне навести на захисті авторське визначення якості ВО як галузі освіти та суспільної життєдіяльності, яке я не знайшла у роботі, оскільки саме якість є важливою характеристикою (і умовою) конкурентоспроможності ВО.

4. У висвітленні основних результатів дослідження економічної ефективності вищої освіти автор обґрунтовано доводить необхідність запровадження моніторингу кар'єри випускників ЗВО, зокрема, його реалізацію на обласному рівні у рамках проектів регіонального розвитку (с. 252-265). На нашу думку, зважаючи на наведений у дисертації аналіз зарубіжного досвіду (с.249-251), автору доцільно було б конкретизувати інститути державного управління вищою освітою України, які можуть забезпечити проведення моніторингу працевлаштування випускників ЗВО і на національному рівні.

5. На с. 430-431 дисертації автор наводить результати побудови інтегрального індексу конкурентоспроможності систем вищої освіти регіонів України за критеріями якості, соціальної відповідальності та економічної ефективності, не зазначаючи, чи кожен із відповідних складових – субіндексів є рівновагомим, чи має ваговий коефіцієнт, методику розрахунку якого автор висвітлює на с. 431.

6. У висвітленні проблематики конкурентоспроможності системи вищої освіти України автор не справедливо, на мою думку, оминув актуальність питань конкурентної оплати праці викладачів і дослідників у ЗВО України, неефективність систем мотиваційного менеджменту в освітній і науковій діяльності ЗВО як складової управління конкурентоспроможністю вищої освіти.

Зроблені зауваження не впливають на загальну високу оцінку дисертації, їх слід розглядати як побажання щодо напрямів подальших наукових розробок здобувача.

Загальний висновок

Оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, можна зробити висновок, що автору вдалося вирішити поставлені завдання, в результаті чого здійснено розв'язання важливої науково-прикладної проблеми, що виявляється у розробці теоретико-методологічних, науково-методичних і прикладних положень щодо управління конкурентоспроможністю системи вищої освіти країни в частині її аналізу, побудови систем моніторингу, прогнозування й обґрунтування стратегічних напрямів підвищення.

Дисертаційна робота Гринькевич О. С. на тему «Управління конкурентоспроможністю вищої освіти України (методологія аналізу і системи моніторингу)» є завершеним, самостійно виконаним науковим дослідженням, має суттєву наукову новизну і безперечну практичну значущість.

Автореферат дисертації Гринькевич Ольги Степанівни і публікації автора відображають основний зміст роботи. Автореферат не містить положень, що не відображені в дисертації, оформлений відповідно до встановлених вимог.

За змістом, важливістю і глибиною вирішення наукових завдань, оформленням, дисертація відповідає чинним вимогам, які викладені у пунктах

9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами і доповненнями), що висуваються до докторських дисертацій.

Авторка дисертаційної роботи «Управління конкурентоспроможністю вищої освіти України (методологія аналізу і системи моніторингу)» Гринькевич Ольга Степанівна зробила суттєвий внесок в теорію і практику економічних досліджень і заслуговує присудження їй наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент
доктор економічних наук, професор
кафедри економіки підприємства
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

 О. А. Грішнова

Підпис Грішної О.А. засвідчую:

Підпис засвідчую
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
КАРАУЛЬНА
18.09.

